

הערכת תכנית השותפות
מכללת לוינסקי – בתי ספר בעיר לוד
בשנת תשס"ז

דו"ח ביניים

חוקרות:

ד"ר תחיה וינוגרד גיאן

ד"ר חנה עזר

יעוץ אקדמי וסיוע במחקר:

נורית מירב

חיותה רגב

מאי 2008

אייר, תשס"ח

תקציר

דו"ח המחקר המוצג בזה מציג את השלב הראשון במחקר ארוך טווח הבוחן את מערך השותפות בין מכללת לוינסקי לחינוך לבין מערכת בתי הספר בעיר לוד. המטרה הרחבה של המחקר היא למקד את מרכיבי השותפות ולבחון את תוצריה לאורך זמן, בזיקה לשותפים בה: אנשי מחלקת החינוך בעיר, מפקחי משרד-החינוך, מנהלי בתי הספר, מורים, מתמחים, סטודנטים להוראה, תלמידים בבתי הספר, מרצים ומדריכים מן המכללה ומובילי התכנית.

בשלב הראשון יצאנו לבחון כיצד תופסים מספר שותפים בתהליך את השותפות הזו ואת תרומתה להם ולמערך החינוכי. מחקר ראשוני זה אפשר לנו לפתח את המערך למחקר המשך. בשלב הראשון, עליו מדווח בדו"ח הנוכחי, נערך תיעוד של שנה"ל תשס"ז, אשר כלל בדיקת תפיסת מספר משתתפים מן המכללה ומן העיר לוד את התהליכים המתרחשים בבתי-הספר בעיר לוד. התיעוד נערך על-ידי ניתוח ראיונות שנערכו עם שתי המדריכות-המרכזות של התוכנית מטעם מכללת לוינסקי ועם רכזות ומורות בבתי-ספר בעיר לוד השותפות לתהליך, וכן על-ידי ניתוח ממצאים חלקיים של נתוני המיצ"ב (מדדי יעילות וצמיחה בית ספרית), שבו השתתפו תלמידי כיתות ב', ה' ו-ח' בבתי הספר שנטלו חלק בשותפות עם מכללת לוינסקי לחינוך ('גלבע' ו'תבור'). הממצאים הוצגו על פי שלושת הנושאים הבאים: א. תפיסת השותפות בקרב המדריכות-המרכזות של התוכנית ממכללת לוינסקי ב. תפיסת השותפות בקרב רכזות ומורות בבתי-ספר בעיר לוד ג. הישגי לומדים כפי שבאו לידי ביטוי במבחני המיצ"ב. להלן פירוט:

א. תפיסת המדריכות-המרכזות

המדריכה-המרכזת של התוכנית בתחום השפה רואה את השותפות בין המכללה לבין בתי-הספר במבט-על. היא תופסת את ההדרכה כפריסה מקיפה מטעמה הממוקדת בתפיסת עולם ספציפית, עליה נסבה ההדרכה. תפיסת ההדרכה שלה ממוקדת בתכנים: ההדרכה מבקשת להטמיע בבית-הספר את תכני תוכנית הלימודים החדשה בחינוך לשוני. המדריכה-המרכזת בתחום השפה תופסת את השינוי הרצוי בקרב המורים בהעלאת מודעות המורים לתוכנית הלימודים; בשימוש נכון במושגים הייחודיים לתוכנית; וביישום בתחומי הוראה שונים ולא רק בשיעורי שפה. תפיסתה את השינוי הרצוי בקרב התלמידים כוללת עלייה ברמת הידע ושליטה של המורות ושל התלמידים באוריינות האקדמית.

המדריכה-המרכזת של התוכנית בתחום המתמטיקה רואה את השותפות בין המכללה לבין בתי הספר בראייה קונסטרוקטיביסטית. היא תופסת את ההדרכה כעבודת צוות שיתופית עם אוריינטציה אקדמית. המיקוד של ההדרכה הוא באופן הוראת המתמטיקה בכיתה. העבודה של המדריכה-המרכזת נעשית בסדנאות המשותפות למורים, לסטודנטים ולמדריכה. תפיסת השינוי הרצוי בקרב המורים מדגישה את השפה המשותפת לכלל הצוות; קישור בין התיאוריה לפרקטיקה ומודעות גבוהה להוראה. תפיסתה את השינוי הרצוי בקרב תלמידים כוללת: א. פיתוח חשיבה מתמטית, שבאה לידי ביטוי בהבנה, בהמללת החשיבה ובהצדקת הדרך לפיתרון ב. הגברת המוטיבציה ללמידת מתמטיקה ג. העלאת הישגי התלמידים במבחני המיצ"ב.

ב. תפיסת הרכזות והמורות

משמעות השותפות בין בתי-הספר בלוד לבין מכללת לוינסקי נידונה בקרב המורות ממספר היבטים. מן ההיבט הלימודי ציינו המורות כולן, כי הלמידה של המורות עצמן המשתתפות בתוכנית היא מאפיין מרכזי של שותפות המכללה בתהליך. מן ההיבט ההוראתי דווחו המורות אודות הסיוע בפועל שהן מקבלות מן הסטודנטיות ממכללת לוינסקי השותפות בכל לתהליך. מן ההיבט החברתי ציינו המורות, כי הקשרים ההדדיים בתוך צוות המורים התחזקו, וכי נוצרה שפה משותפת בקרב המורים. לגבי ההיבט הרגשי שוררת הסכמה בין המורות אודות תחושות של תמיכה וקבלה שהן מקבלות מן המדריכות.

לגבי תפיסת השינוי, באופן כללי, כל המורות מסכימות כי השותפות עם מכללת לוינסקי הביאה לשינוי גדול בהיבטים שונים של בית-הספר, בצוות המורים, במאפיינים שונים של המורה וגם בקרב התלמידים. הגורם המוביל את השינוי לדעת מורות המתמטיקה הוא הצוות כולו. המורות הללו מבטאות תפיסה דומה לזו של המדריכה-המרכזת שלהן. לעומתן, בתחום השפה צויינה המדריכה-המרכזת כמובילה את התוכנית.

הדגשים בתוכנית נתפסים על-ידי המורות בראש ובראשונה כתרומה למורות עצמן. אולם בעקיפין דרך השינוי בהן עצמן, רואות המורות את התרומה המשמעותית לתלמידים ולבית-הספר.

ג. הישגי הלומדים על פי נתוני המיצ"ב

במחקר זה נבדקו נתוני המיצ"ב בשני בתי ספר המשתתפים בתכנית השותפות. אנו מציינים במפורש, כי נתוני המיצ"ב מושפעים מגורמים רבים, וכי לא ניתן לקבוע כי תוצאות המיצ"ב הן פועל ישיר של השותפות בין מכללת לוינסקי לבין בתי-הספר. יחד עם זאת, התמונה העולה מנתוני המיצ"ב בים השונים תומכת בממצאים העולים מן הראיונות. למשל, בקרב תלמידים מכיתות ד' בבית ספר 'גלבע' שלמדו בתכנית הייחודית ונבחנו בשנה שאחרי כן חל שינוי חיובי לאורך השנים בציוני המיצ"ב בכל מקצועות הלימוד, לרבות חינוך לשוני ומתמטיקה. לעומת זאת, בכיתות ח' שלא נכללו בשותפות עם מכללת לוינסקי, התמונה שונה – בכיתות אלו בתחום החינוך הלשוני לא חל שינוי, ובשאר המקצועות הסתמנה ירידה.

בבית-ספר 'תבור' הועבר המיצ"ב רק בשנה"ל תשס"ז. כלומר, הבסיס להערכת הציונים היה רק בהשוואה לקבוצה דומה באוכלוסיה כולה בישראל. ובכן, בכיתות ח' ממוצע הציונים בבית-ספר 'תבור' מעט גבוה יותר מממוצע שאר בתי-הספר דוברי עברית בארץ, ובהשוואה לקבוצת השווים מבחינה חברתית-כלכלית, ממוצע ציוני מתמטיקה בכיתות ח' גבוה בשמונה נקודות מן הממוצע הקיים. בכיתות ח' בבית-ספר 'תבור' יותר מ-90% מהתלמידים העידו כי הם נהנים ללמוד מתמטיקה, בהשוואה לכ-70% תלמידים בבתי-ספר אחרים. בכיתות ח' אשר תלמידיהן הגיעו עם פערים גדולים לבית-ספר 'תבור' בכיתה ז' מבתי-ספר שונים, ממוצע ציוני מתמטיקה נמוך אמנם בשבע נקודות מן הממוצע הכללי, אולם בהשוואה לממוצע המקביל של קבוצת השווים מבחינה חברתית-כלכלית, הפער מצטמצם לשתי נקודות בלבד. חשוב יותר לציין, כי גם בקרב תלמידי כיתות ח' בבית-ספר 'תבור' ההנאה מלימודי מתמטיקה משותפת ל-93% מן הלומדים, וזאת הרבה מעבר למקובל בכיתות ח' בבית-ספר אחרים בארץ (45%).

ד. סיכום

כללית, נראה שהמורות בבתי-הספר רואות את השותפות עם המכללה ואת השינוי שחל בעקבות שותפות זו באופן דומה לזה של המדריכות-המרכזות מטעם המכללה.

הכל מסכימים, כי למידת הצוות מובילה בסופו של דבר להעצמת הצוות כקבוצה וכיחידים, לשינוי חיובי בהוראה, בקיום הוראה מכוונת הערכה, ולקידום הלמידה של התלמידים במקצועות השונים. התרומה לתלמידים, כפי שעולה מדברי המדריכות-המרכזות והמורות, מתבטאת בפיתוח החשיבה, בהמללת תהליכי הלמידה ובחדוות הלימוד. ואכן, נתוני המיצ"ב שהוצגו בדו"ח זה מצטיירים כתומכים בתפיסה זו. עם זאת, במקרה הנוכחי מוקדם עדיין לבחון את תרומת השותפות לכלל המשתתפים בה. נדרש מחקר ארוך טווח על מנת לבחון השפעות משמעותיות, כולל שילוב מידע כמותי על הישגי הלומדים במבחנים ארציים בתחום המתמטיקה ובתחום החינוך הלשוני, וכן מידע על תפיסות הסטודנטים והמתמחים.

לאור הצורך במחקר המשך של השותפות, מומלץ להתמקד בשלב השני של המחקר בבחינת השותפות בקרב אנשי חינוך נוספים (מפקחים, מנהלים ומורים נוספים); בקרב התלמידים, בעיקר בבחינת הישגיהם הלימודיים באמצעות מבחני המיצ"ב; ובקרב המתכשרים להוראה: סטודנטים ומתמחים.

כמו כן, לאור המגמה הקיימת כיום של הרחבת התפיסה של השותפות בין מכללת לוינסקי לחינוך לבין עיריית לוד, אנו ממליצים כי מערך המחקר הכולל יורחב, והמשך המחקר יתמקד בבחינת תהליכי השותפות גם מעבר למה שמתרחש במערכת הבית ספרית. כלומר, בחינת תהליך הרחבת השותפות, כפי שמתרחש וכפי שנתפס על ידי הגורמים השונים (הן מן המכללה והן מן העיר). מעבר לכך, רצוי לבדוק האם מתפתח חזון משותף לעיר ולמכללה בכל הנוגע לפעילותה הכוללת של מערכת החינוך (בבתי הספר, בקהילה, ברמת המינהל והארגון, בחינוך הבלתי פורמאלי וכיו"ב).